

7. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן נה סעיף ו
(לב) אחד מהעשרה - ה"ה יותר מאחד ובלבד שישארו רובם שאין מתפללים שמונה עשרה ויכולין לענות עמהם ויש מחמירין ביותר מאחד ובישן בודאי אין לצרף אפילו במקום הדחק ביותר מאחד כי בלא"ה יש הרבה פוסקים המחמירים בישן וכדלקמיה :

(לד) מצטרף עמהם - דבכל עשרה שהם גדולים שכינה שריא ביניהם דונקדשתי בתוך בני ישראל קרינן בהו ולא דמי לקטן דלאו בר קדושה הוא. ועיין בט"ז שחולק לענין ישן וס"ל דאין מצטרף והסכים עמו הפרי"ח דישן חשיב כשוטה עיי"ש ע"כ לכתחילה בודאי צריך להקיצו ועכ"פ לעוררו שיהיה מתנמנם :

8. שו"ת הרא"ש כלל ד סימן יט
וכשאין תשעה בבית הכנסת המכוונין לברכת שליח צבור, נראה כברכה לבטלה; לכך כל אדם יעשה עצמו כאלו אין תשעה זולתו ויכוין לברכת החזן.

9. שולחן ערוך אורח חיים סימן קכד סעיף ד
כשש"צ חוזר התפלה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן; ואם אין ט' מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה; לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין ט' זולתו, (יט) ויכוין לברכת החזן. (י"א שכל העם יעמדו כשחוזר הש"צ התפלה), (הנהגות מנהגים).

10. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן קכד סעיף ד
(יט) ויכוין - והעולם נוהגין לצרף למנין ולהתפלל חזרת הש"ץ אפילו מי שיודעין בו שמשו"ח ואינו שומע חזרת הש"ץ כראוי ונ"ל דבכגון זה טוב להתנהג כמו שכתב בספר שולחן שלמה שיתנה הש"ץ בינו לבין עצמו בחזרת התפלה שא"ל יענו תשעה אמן אחריו ויכונו לברכותיו שיהא התפילה היא בתורת נדבה :

11. ברכי יוסף אורח חיים סימן נה ס"ק ו
ו. דין ו. או שהוא ישן וכו'. הרב מהר"י סג"ל בהגהת יש נוחלין דף י"ז (פרק א אות יד עמ' קכב) רמי ומקשה ממ"ש סי' קכ"ד דין ד' דאם אין ט' מכוונים לברכות קרוב להיות ברכותיו לבטלה. והוא מתשובות הרא"ש. ותירץ דישן לא שכיח, עיין שם. ואינו מחזור. ויש מי שתיירץ דהתם קרוב לבטלה קאמר, ואינו ממש לבטלה. ודברים חלושים הם, דכיון דקרוב לברכות לבטלה הוא לא הי"ל להכשיר כאן בפשיטות. ותו דמהר"ל (בשו"ת סי' קנ אות ח) מרא קמא דהאי דינא הוקשו לו מהך תשובת הרא"ש דסי' קכ"ד הנז', וכתב דלא נהיגי כהרא"ש. וקשה על מרן דפסק תשובת הרא"ש לקמן, ודין זה דישן מצטרף. ואולי מרן לדינא עשה עיקר מסברת רבו מהר"י בי רב, דישן מצטרף, ומשום חומרא לא נמנע להעלות על שולחנו תשובת הרא"ש דסי' קכ"ד. והוא דוחק. וכבר הרב ט"ז והרב פ"ח צווחי ככרוכיא על דין זה. ובשגם יש להשיב על קצת דברי הרב ט"ז כאשר בענין יראה הרואה. מ"מ יש להחמיר ולעוררו שיהא לפחות מתנמנם.

12. חיי אדם חלק א כלל כט
הש"ץ חוזר התפלה, וצריכין הכל לשמוע ולענות אמן על כל ברכה וברכה. ואם אין ט' שומעים ועונים, הרי כל הברכות שמברך הם לבטלה ועונשו גדול מאוד, ולכן צריך כל אדם לשתוק, ואפילו ללמוד אסור בשעת חזרת הש"ץ. ויש אומרים שמחוייבים לעמוד בשעת חזרת הש"ץ. ואם יש רק ט' השומעים ואחד מהם ישן, יש לזוהר להקיצו כדי שישמע. והוא הדין כשמתפלל, ימתין עד שיסיים. ובדיעבד אם אי אפשר, מצטרף, ודוקא א' (סי' נ"ה):

13. מגן אברהם סימן נה ס"ק ח
וכתב מהר"ל אע"ג דכתב הרא"ש דבעינן שיוונו ט' לברכת הש"ץ כמ"ש סי' קכ"ד ס"ד לא נהיגין הכי דהא חזי' דאפי' מי שמשו"ח ואינו שומע מצטרף:

14. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן נה סעיף ז
אם התחיל אחד מעשרה להתפלל תפלת י"ח לבדו ואינו יכול לענות עמהם אע"כ מצטרף עמהם וה"ה לב' או ג' או ד' כל שנשארו הרוב שעונים אמן אין עניית המיעוט מעכבת שאין אמירת דבר שבקדושה ב' תלוי בענייתן רק שיהיו שם שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל על כל עשרה שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה (כגון קדיש וברכו או אפילו קדושה אם הש"ץ לא התפלל עדיין בלחש לעצמו אבל

1. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כג עמוד ב

משנה. אין פורסין על שמע, ואין עוברין לפני התיבה, ואין נושאין את כפיהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבליים ותנחומי אבליים, וברכת חתנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, גמרא. מנא הני מילי? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה

2. הגהות מיימוניות פ"ח תפלה אות ט

כתב הר"ם שאם התחיל אחד להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם ואין כאן אלא תשעה שיוכלו לענות אפילו הכי מצטרף עמהם דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל אכל עשרה דבני קדושה ניהו שכינה שריא ותדע מקטן המוטל בעריסה דמצטרף לרבי יהושע בן לוי ואפילו למאן דפליג זהו משום דלא ידע למי מברכין ולא בר קדושה הוא אמנם טוב והגון להמתין עד שיגמור תפלתו כדי שיזכה גם הוא לענות עמהם ואפילו יש שם עשרה בלא הוא נכון להמתין כדי שיזכה גם הוא כדפרישית ובלבד שיהא שהות להתפלל

3. בית יוסף אורח חיים סימן נה

ומכאן למד מורי הרב הגדול מה"ר יעקב בי רב זללה"ה שאם היה אחד ישן מצטרף עם תשעה לקדיש ולקדושה דכיון דאיכא עשרה דבני קדושה ניהו שפיר שריא שכינתא עליהו. ואח"כ מצאתי שכתב האגור בסימן (רס"ז) [רנ"ב] וזה לשונו נשאל גדול הדור מהר"י מולין (שו"ת מהר"ל סי' קנ (קסא)) על עשרה שהיו בבית הכנסת וישן אחד מהם אם יכולים להתפלל אע"פ שהוא ישן והשיב הא ר"ת צירף עם תינוק המוטל בעריסה ונהי דכתב הרא"ש דצריכי עשרה דצייתי מכל מקום חזינן דנהגו עלמא לצרף אע"פ שמשו"ח שיחת חולין אע"ג דלבי מגמגם דשמא (יבמות קד). כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו עכ"ל וכדאי הוא מורי ז"ל לסמוך עליו:

4. שולחן ערוך אורח חיים סימן נה סעיף ו

ואם התחיל (לב) אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, (ד) או שהוא ישן, אפילו הכי ח (לד) מצטרף עמהם.

5. מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים סימן נה סעיף ו

ח מצטרף עמהם - דכל בי עשרה שכינתא שריא, וכתב הר"ל חביב סי' ט"ו ואולי לפ"ז ה"ה ג' או ד' ונשארו הרוב עכ"ל ול"נ דאין להקל כ"כ דהא עיקר ראיית מהר"ל מאחר דאיכא מ"ד דקטן המוטל בעריסה מצטרף אף על פי שאינו יכול לענות ואף על דלא קי"ל הכי היינו שאין השכינה שורה אלא על גדולים וכו' ע"ש וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה גבי קטן דוקא א' ולא ב' אף גבי ישן דוקא א' ולא ב'...

6. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים סימן נה סעיף ו

(ד) או שהוא ישן. - בב"י כתב שמהר"י בי רב רבו של הב"י המציא דין זה ויליף ליה מהך רישא דהכא דאינו יכול להתפלל עמהם ואפ"ה מצטרף ותמיה ל' דשאני ברישא דאע"פ שהוא מתפלל ואינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור מ"מ יכול לשתוק ושומע כעונה כמש"ל סי' ק"ד ס"ז משא"כ בישן... ויותר מזה שנדמה מילתא למילתא מה שי"ל עליו דלמא שאני ישן שהוא גרע מקטן דאין בו קדושה כמ"ש ב"י בסי' ד' בשם הזוהר דסלקא מיני' נשמתא ולא היה בכלל קדושה דטעים טעמא דמותא ורוח מסאבתא שרייה עלוהי. ...ועוד כתוב באגור שם בב"י נהי דכת' הרא"ש דצריכי י' דצייתי מ"מ חזינן דנהגו עלמא לצרף אע"פ שמשו"ח שיחת חולין אע"ג דלבי מגמגם דשמא כל הראוי לביל' וכו' עכ"ל יש להפליג ע"ז דהיאך מביא ראייה מן השוטים האלו שעושים איסור בהפסקת שיחה בטילה אשר גדול עונם מאוד ובאמת אני אומר שחלילה להצטרף עם אנשים פושעים כאלה כשאין מנין זולתם ק"ו שלא ללמוד מזה היתר לישן כלל וכלל ותו דהא כבר קבע בש"ע הלכה בסי' קכ"ה דאם אין ט' שמכווני' לדברי ש"ץ בשעת חזרת התפילה דקרוב להיות ברכה לבטלה כ"ש כשהוא ישן דאין להקל לכתחלה כנ"ל:

כשהש"ץ חוזר התפלה פעם ב' צריך לזהר שיהיו ט' שומעין ועונין אמן אחריו שלא יהיה ברכותיו לבטלה כמ"ש סימן קכ"ד):

15. כף החיים סימן נה ס"ק מח

ואם התחיל אחד מעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם וכו' – וה"ה ג' או ד' ונשאר הרוב שהם מכוונים, אבל בעוד שאין הרוב שמכוונים לקדיש וברכו שאומר הש"ץ אין לנו (כנה"ג א"ר ר"ז) אומנם המ"א ס"ק ח כתב דאין להקל כ"א באחד ולא בשנים וכ"נ דעת החיד"א ... וא"כ כיון דכל האחרונים תפסו דברי המ"א שכתב דאין להקל כ"א באחד ולא בשניים אע"ג דהא"ר שם תירץ קושיית המ"א מ"מ יש להחמיר לכתחילה היכא שאפשר אבל היכא דלא אפשר יש לסמוך על המתירים והיינו דוקא לקדיש וברכו אבל לחזרת העמידה בעינן דוקא תשעה שמכוונים לברכת הש"ץ וכן כתב ר"ז אות ז

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נה סעיף ח

(לח) חרש המדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר, הן כפקחין ומצטרפים. אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר, הרי הוא כשוטה וקטן.

17. פרי חדש אורח חיים סימן נה סעיף ח

דין המדבר ואינו שומע. יש לגמגם בו לדעת הרא"ש ז"ל [שו"ת כלל ד סימן יט]. ומיהו אי מכוין הברכות וכשרואה עונין עונה עמהן דומיא דהנפת סודרין מאלכסנדרייא של מצרים [סוכה נא, ב] לכולי עלמא מצטרף

18. משנה ברורה סימן נה

(לח) חרש המדבר - ודעת הט"ז לקמן בסימן קכ"ד ס"ב שאין מצטרפין למנין מי שאינו שומע אף על גב שהוא מדבר שלא ידע לענות אמן על הברכות שמברך הש"ץ אכן הרבה מסכימין עם פסק השו"ע וסוברין שאין זה מעכב לענין צירוף ואם הוא מכוין הברכות וכשרואה שעונין עונה עמהם דומיא דהנפת הסודרין בבהכ"נ של אלכסנדריא שמבין בשעה שמסיים הש"ץ סוף הברכה ועונה אמן מצטרף לכו"ע:

19. שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן ט

נשאלתי על מה שנתקלים הרבה פעמים שבביהכ"נ נמצא מנין מצומצם ובזמן חזרת הש"ץ נמצא אחד מהם שמאריך עוד בתפלת הלחש, אם מחויבים להמתין עד שיגמור זה תפלתו כדי שיהיו ט' שומעים ומכוונים לחזרת הש"ץ, או שאפשר להתחיל חזרת הש"ץ גם כשזה היחיד עודנו מאריך בתפלתו.

תשובה....

(י) מכל האמור ומבורר נראה דשפיר אפשר לסמוך ולהקל ולהתחיל חזרת הש"ץ במנין מצומצם גם כשאחד עומד עדנה בתפלה, מובן כשאין נחיצות ויש אפשרות לחכות, דצריכים לחכות עד שיגמור גם היחיד, וזהו גם אפילו כשיש בלעדו עשרה, כדי לזכותו, כדאיאתא במהר"ם שם וכנפסק בשו"ע שם בס"י נ"ה סעי' ז' ... אבל כשיש נחיצות, אי משום חשש שבינתיים יתפזר המנין, ואי משום טורח הציבור לבטלם ממלאכה, וכדומה, שפיר אפשר בכגון דא למיעבד עובדא אפילו לכתחילה ולהתחיל התפלה בקול רם גם כשאחד מהם עומד עדיין בתפלת הלחש.

20. שו"ת משנה הלכות חלק ד סימן ט

ומ"מ לדין כיון דהאחרונים פסקו דלא קיי"ל כהרא"ש אפילו בשניחה בטילה, אף שהענין חמור מאד ומי הוא אשר לא חש לגרמיה מ"מ פוק חזי מאי עמא דבר וכמו שהעידו המג"א ושאר אחרונים ובעומד בתפילה גם המ"ז מודה, ליכא בזה חשש לדעתו בעומד בתפילה, וכ"ש שאין כדאי בשביל זה ח"ו לעשות מחלוקת או שיבטל המנין לגמרי ומ"מ מהיות טוב אם רוצים מראות נפשם להמתין תבא עליהם ברכה ואם לאו העומד בתפילה יפסיק וישתוק ויהיה בכלל שומע כעוה. והנה אני מתנה שבאם יש בביהכ"נ שלכם מרא דאתרא אחר אין לדברים הללו שכתבתי ממש עד שיסכים לזה המרא דאתרא כי אין אני אומר ח"ד לפני אדם במקום שיש מרא דאתרא שלא בפניו, וכ"ש שאם יצמח מזה ח"ו ענין של מחלוקת.

21. בן איש חי שנה ראשונה פרשת תרומה סעיף ב

ב. אף על גב דטעם הפשטי של החזרה הוא להוציא מי שאינו בקי, אין זה עיקר הטעם, דבזה"ז כמעט בטל טעם זה דהכל

מתפללין בסידורים, והמתפלל בע"פ בקי הוא, ואם יש עם הארץ לגמרי הנה זה עומד כאבן ולא תועיל לו החזרה שאינו נותן לב עליה מאחר דאין מבין כלום, אך באמת טעם העקרי של החזרה הוא שמבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל ע"פ הסוד המפורש בספר הכונות דבחזרת התפלה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפלת לחש, אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפלה דלחש, וזה הטעם דתפלת לחש צריך לדקדק מאד לאומרה בלחש, והקפידו בזוהר מאד על המרים קולו בתפילתו מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחזו בה, אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה אין אחיזה לקליפות שם לכך אומרים אותה בקול רם באין פחד. ולפ"ז משני דברים תוכל להבין מעלת החזרה, הא' דאומרים אותה בקול רם, והב' דלא ניתן רשות ליחיד לחזור התפלה כי אם דוקא לציבור שהם עשרה. לכך אין לבטל חזרה כלל אלא רק בשעת הדחק שלא נשאר זמן או שהם עשרה בצמצום וברור לו שיש בהם אנשים המונים שאין נותנים לבם לחזרה ואפילו על אמנים לא יתנו לב לענות, דאז כל כהאי גוונא יתפלל הש"ץ שלשה ראשונות בקול רם עם הציבור כשהם מתפללין בלחש, כדי שיאמר קדושת נקדישך ונעריצך, ואחר חתימת אתה קדוש גם הש"ץ יסיים התפלה בלחש

22. הליכות שלמה פרק ט אות ב

המתפלל שמו"ע עם הש"ץ מצטרף לעשרה ואף אם אין מלבדו תשעה עונים חוזר הש"ץ התפילה. ובהערות כתב: אבל שאר העומדים בשמ"ע אינם מצטרפים לכתחילה שהרי אינם מכוונים לברכותיו.